

Bestemming Lissabon

De voortgang van Vlaanderen en de Europese landen met betrekking tot de Europese werkgelegenheidsstrategie.

Al geruime tijd staat het werkgelegenheidsbeleid in alle Europese lidstaten in het teken van de Lissabonstrategie. In 2000 beslisten de Europese regeringsleiders dat Europa de meest dynamische kenniseconomie ter wereld moet worden. Om dit doel te bereiken, werd een aantal objectieven vooropgesteld, zo ook voor de arbeidsmarkt. De bekendste doelstelling is de zogenaamde 70%-norm: tegen 2010 moeten zeven op de tien Europeanen een betaalde baan hebben. Bovendien moet 60% van de vrouwen aan de slag zijn en moet de werkzaamheid bij de 55-plussers opgekrikt worden tot minstens 50%. Deze objectieven gelden voor het geheel van de Europese Unie. Vlaanderen heeft in het Pact van Vilvoorde in 2001 deze objectieven onderschreven.

In dit artikel bekijken we de evolutie sinds 2000, het jaar waarin de normen werden vastgelegd, voor alle 27 Europese landen en de Belgische gewesten.¹

70% werkenden in de totale bevolking

De werkzaamheidsgraad geeft het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) weer. De Vlaamse werkzaamheidsgraad tikt anno 2007 af op 66,1%.² Net zoals de vorige jaren situeert het Vlaams Gewest zich met deze score in het midden van de Europese rangschikking. De kopposities worden in 2007 ingenomen door de Scandinavische landen Denemarken, Zweden en Finland, samen met Nederland, Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk (VK) en warempel het zonnige Cyprus (figuur 1). Al deze landen hebben in 2007 een werkzaamheidsgraad van 70% of meer en voldoen daarmee aan de Lissabondoelstelling die oplegt dat

de landen moeten streven naar zeventig werkenden per honderd inwoners op arbeidsleeftijd tegen 2010.

Terwijl Vlaanderen (66,1%) net iets beter scoort dan het Europese gemiddelde van 65,4%, hinkt België als geheel wat achterop (62%). Dat is te wijten aan de zwakke prestaties van het Waals Gewest (57%) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (54,8%), die beide onderaan de rangschikking bengelen.

Gezien de 70%-norm intussen dateert van de Lissabontop in 2000, kijken we ook even achterom. We kijken meer bepaald naar de gemiddelde jaarlijkse groei in procentpunten. Tussen 2000 en 2007 nam de werkzaamheidsgraad in

Vlaanderen jaarlijks gemiddeld met 0,4 procentpunten toe (zie de getallenreeks in figuur 1), waardoor we evolueerden van 63,5% werkenden in 2000 naar 66,1% in 2007. Concreet betekent dit dat er tussen 2000 en 2007 in Vlaanderen 180 000 werkenden zijn bijgekomen, of gemiddeld 26 000 per jaar. Met deze groei blijft Vlaanderen toch wat achter op het gemiddelde van Europa (+0,5 ppn per jaar). De beperkte groei in het Waals Gewest (+0,2 ppn) en de status quo in Brussel (+0,0 ppn) zorgen ervoor dat de groei van België met +0,3 procentpunten per jaar ver onder het Europees gemiddelde ligt.

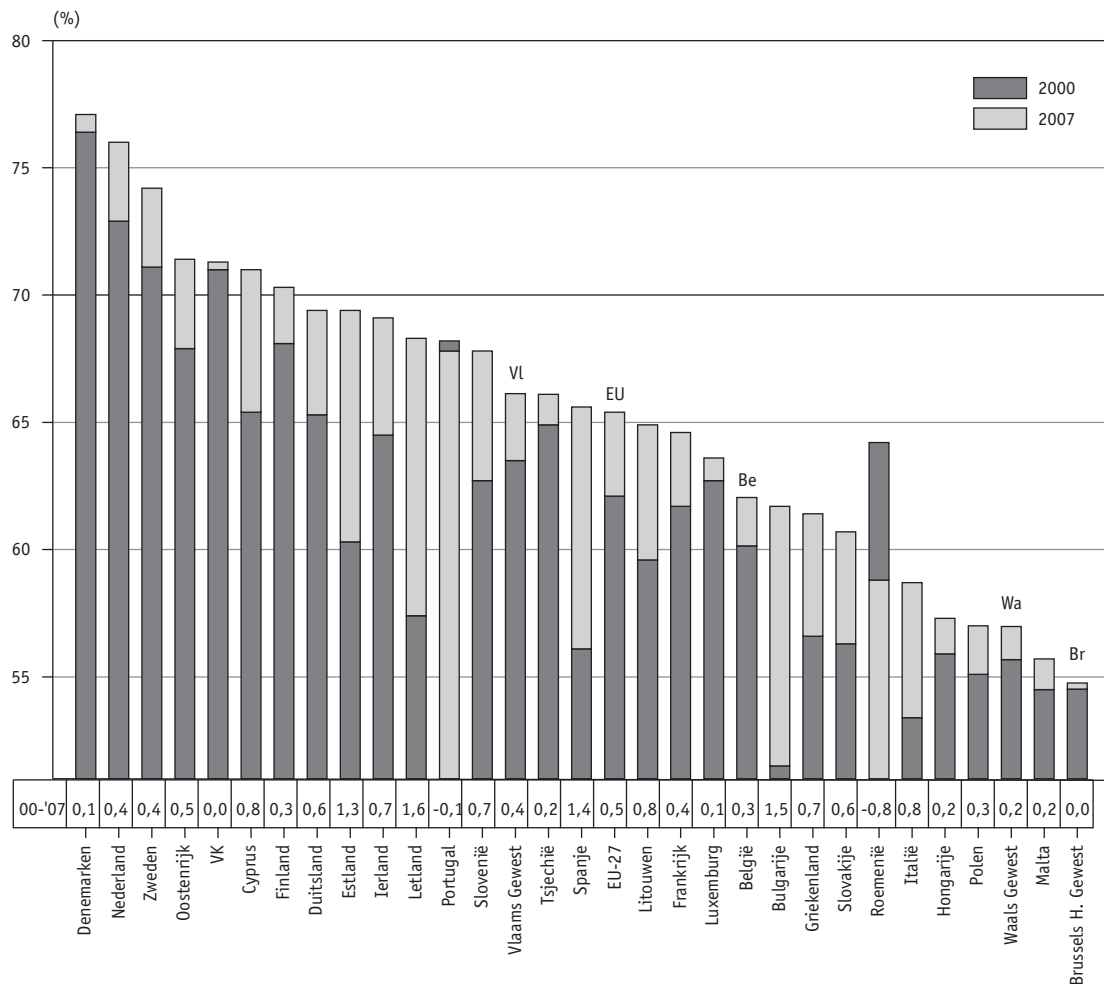
In de landen met een lagere werkzaamheidsgraad dan België zien we dat Roemenië (negatieve groei), Hongarije en Malta gemiddeld een kleinere jaarlijk-

se groei hebben gekend dan België. Bulgarije, Griekenland, Slovaakse en Italië presteerden dan weer veel sterker. Vergelijken we met landen die zich kunnen meten met het Vlaamse werkzaamheidsniveau van om en bij 65%, dan zien we dat Vlaanderen de voorbije jaren eigenlijk magere prestaties heeft voorgelegd. Enkel Portugal (negatieve groei), Tsjechië en Luxemburg kenden een kleinere groei. Een aantal landen kende een bijzonder sterke groei. We denken aan Estland, Letland, Litouwen, Ierland en Spanje.

Van onze buurlanden kenden Frankrijk en Nederland een met het Vlaamse Gewest vergelijkbaar groeirijte, terwijl Duitsland het beduidend beter deed. Nederland realiseerde de gemiddelde jaarlijkse groei van +0,4 procentpunten echter bovenop een in 2000 al beduidend hogere werkzaamheidsgraad. Het behaalt met 76% dan ook een erg hoog werkzaamheidsniveau in 2007. Van de andere landen met een werkzaamheidsgraad van 70% of meer hebben enkel Denemarken en het Verenigd Koninkrijk een beperkte groei gerealiseerd.

Figuur 1.

Werkzaamheidsgraad van de bevolking van 15 tot 64 jaar (Europese Unie; 2000 en 2007)

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

Voltijds equivalenten en arbeidsduur

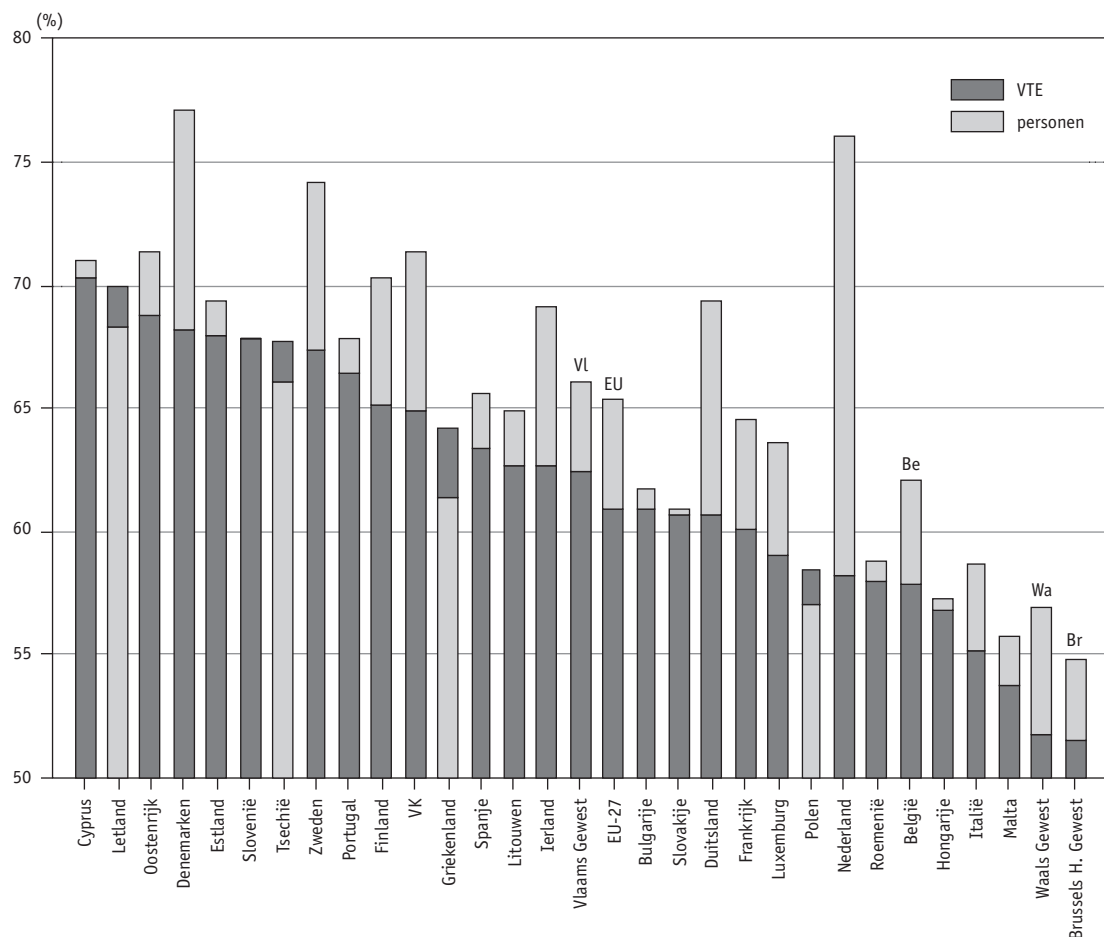
De werkzaamheidsgraad geeft aan welk aandeel in de bevolking een job heeft. Een hoge werkzaamheidsgraad kan echter deels 'opgesmukt' zijn door een groot aandeel (kleine) deeltijdjobs. Daarom is het belangrijk om ook rekening te houden met de evolutie van het totaal gepresteerde arbeidsvolume. We hanteren hiertoe de werkzaamheidsgraad in voltijdse equivalenten (VTE). Deze geeft aan welk aandeel van de bevolking zou werken indien het totaal gepresteerde arbeidsvolume herverdeeld zou worden zodat iedere job een voltijdse job zou zijn. De werkzaamheidsgraad in VTE wordt dus bere-

kend door het totale arbeidsvolume (totaal aantal gepresteerde arbeidsuren) uit te drukken in voltijds equivalenten of voltijdse jobs. Eén voltijds equivalent – de zogenaamde *maatman* – is gelijk aan het gemiddeld aantal arbeidsuren gepresteerd door een voltijds werkende. Delen we het totale arbeidsvolume in voltijds equivalenten door de totale bevolking dan krijgen we de werkzaamheidsgraad in voltijds equivalenten (Tielens en Herremans, 2007).³

Wanneer we de landen rangschikken naar de werkzaamheidsgraad in voltijds equivalenten, dan zien we heel wat verschuivingen (zie figuur 2 en tabel 1) Het Vlaams Gewest zakt een paar plaatsen, maar

Figuur 2.

Werkzaamheidsgraad in personen en in voltijds equivalenten van de bevolking van 15 tot 64 jaar (Europese Unie; 2007)

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

scoort nog steeds hoger (62,4%) dan het Europees gemiddelde (61%). België als geheel zakt nog verder wegzakt (57,9%) en laat nog slechts drie landen achter zich, Hongarije, Malta en Italië.

Dat Vlaanderen en België terugzakken wanneer we rekening houden met het arbeidsvolume komt omdat het aandeel deeltijdarbeid hoger en het aan-

tal wekelijks gewerkte uren lager dan het Europese gemiddelde liggen. Terwijl in EU-27 gemiddeld 17,6% deeltijds werkt, is dat in Vlaanderen 22,6% en in België 21,9%. Daarbij komt dat een gemiddelde voltijdse werkweek in Vlaanderen 41,9 uur en in België 41,4 uur bedraagt, tegenover 42,7 uur gemiddeld in EU-27.⁴

Tabel 1.

Werkzaamheidsgraad in VTE, aandeel deeltijdarbeid bij de werkenden en gemiddeld aantal gewerkte uren per week door een voltijdse werkende (15-64 jaar) (Europese Unie; 2007)

	Werkzaamheids- graad in VTE	Deeltijdarbeid (%)			Uren per week vol- tijdse werkende
	Totaal (%)	Mannen	Vrouwen	Totaal	Totaal
Cyprus	70,3	3,0	10,4	6,4	42,1
Letland	69,9	4,4	6,9	5,6	43,0
Oostenrijk	68,8	6,2	40,7	21,8	44,7
Denemarken	68,2	12,5	35,8	23,5	41,0
Estland	67,9	nb	10,6	7,2	41,5
Slovenië	67,8	6,5	10,0	8,1	43,0
Tsjechië	67,7	1,7	7,9	4,4	43,0
Zweden	67,3	10,5	39,5	24,2	41,4
Portugal	66,5	4,7	13,6	8,8	42,1
Finland	65,1	8,3	18,8	13,4	40,7
Verenigd Koninkrijk	64,9	9,4	41,6	24,4	43,3
Griekenland	64,2	2,5	9,9	5,4	44,2
Spanje	63,3	3,9	22,7	11,6	42,3
Litouwen	62,7	6,5	9,7	8,1	40,7
Ierland	62,6	nb	nb	nb	40,5
Vlaams Gewest	62,4	6,6	42,3	22,6	41,9
EU-27	61,0	6,9	30,7	17,6	42,7
Bulgarije	60,9	1,1	1,9	1,5	42,0
Slovakije	60,9	1,0	4,3	2,5	41,7
Duitsland	60,7	8,5	45,3	25,4	41,9
Frankrijk	60,1	5,5	30,2	17,1	41,2
Luxemburg	59,1	nb	37,1	17,8	39,9
Polen	58,5	5,8	11,7	8,5	43,9
Nederland	58,2	22,5	74,8	46,3	41,2
Roemenië	57,9	8,3	8,9	8,6	41,8
België	57,9	7,1	40,5	21,9	41,4
Hongarije	56,8	2,5	5,5	3,9	41,1
Italië	55,1	4,6	26,8	13,4	41,2
Malta	53,8	4,0	24,9	10,9	41,8
Waals Gewest	51,8	7,2	39,9	21,4	40,2
Brussels H. Gewest	51,6	10,2	29,5	18,8	41,3

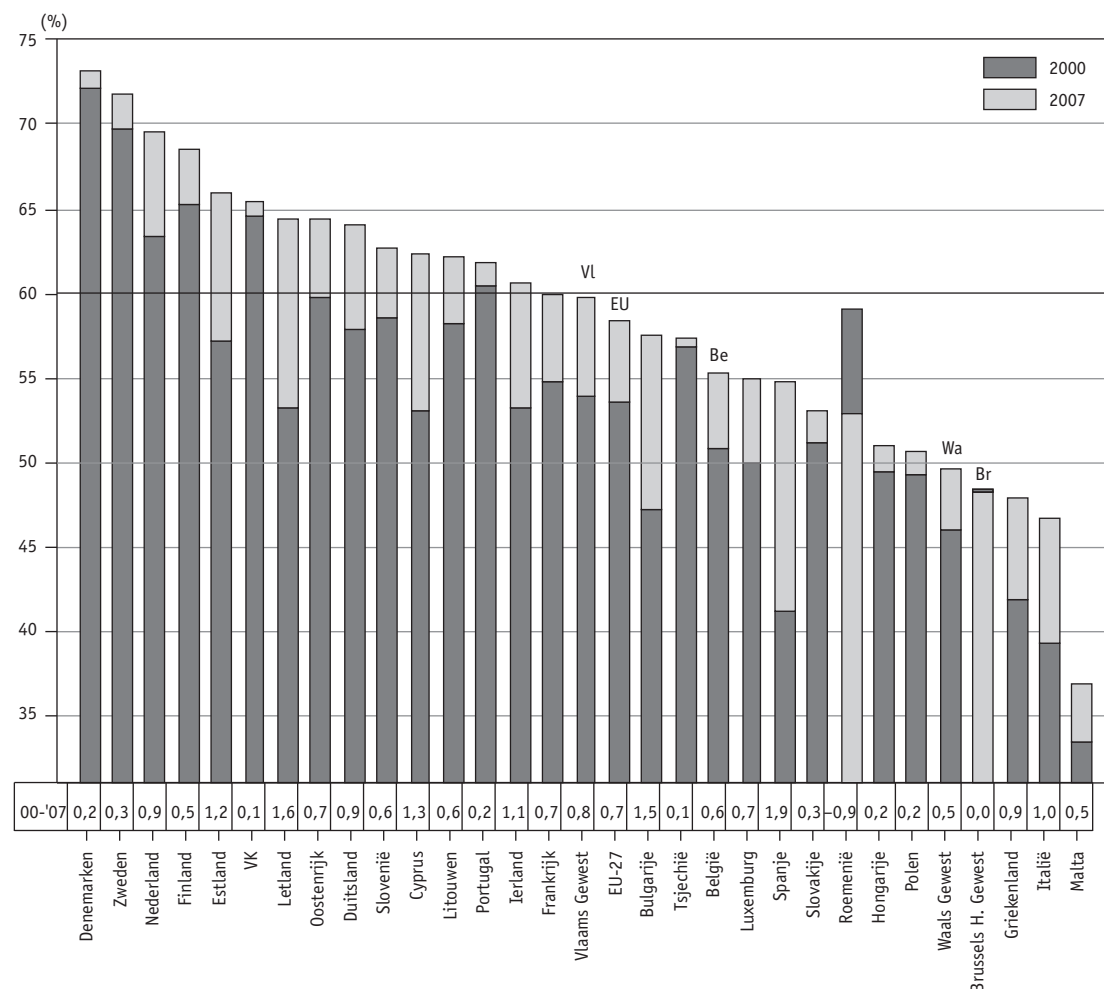
Bron: Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De top drie bij de werkzaamheid in personen (Denemarken, Nederland en Zweden) is teruggeval- len. We zien voor deze landen een erg groot verschil tussen de werkzaamheidsgraad in personen en in VTE. Vooral in Nederland is het verschil opvallend (van 76% tot 58,2%). Dit wordt verklaard door het hoge aandeel deeltijdarbeid in deze landen (zie tabel 1). In Nederland werkt 22,5% van de mannen en 74,8% van de vrouwen deeltijds, terwijl dat gemiddeld in Europa respectievelijk 6,9% en 30,7% is. Bovendien is de gemiddelde voltijdse werkweek van relatief korte duur: 41 uren/week in Denemarken, 41,2 uren/week in Nederland en 41,4

uren/week in Zweden, tegenover 42,7 uren/week gemiddeld in Europa. Ook landen als Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kennen veel deeltijdarbeid en zien dus een groot verschil in de werkzaamheidsgraad in personen en in VTE.

Aan de kop staan nu Cyprus, Letland en Oostenrijk. Cyprus kenmerkt zich door een laag aandeel deeltijdarbeid (6,4% in totaal) gecombineerd met een relatief hoge werkelijke arbeidsduur bij voltijds werkenden (42 uren/week). Ook Letland zit in deze situatie: slechts 5,6% deeltijdarbeid en een voltijdse werkweek van 43 uren. Oostenrijk daarentegen

Figuur 3. Werkzaamheidsgraad van de vrouwelijke bevolking van 15 tot 64 jaar (Europese Unie; 2000 en 2007)

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

heeft nog een relatief hoog aandeel deeltijdarbeid (21,8%) maar kenmerkt zich door een heel hoge gemiddelde voltijdse werkweek (44,7 uren/week).

60% werkenden in de vrouwelijke bevolking

Europa heeft haar lidstaten als doelstelling opgelegd om tegen 2010 een werkzaamheidsgraad van 60% te bereiken bij de vrouwelijke bevolking. Vlaanderen staat op het punt om de 60%-norm te overschrijven. In 2007 telt Vlaanderen 59,8% werkenden onder de vrouwelijke bevolking (figuur 3), waarmee we het net iets beter doen dan het gemiddelde van de EU (58,3%). Vijftien landen hebben de norm gehaald, twaalf landen – waaronder België – nog niet. De Belgische score valt laag uit (55,3%) ten gevolge van de zwakke prestaties van Wallonië (49,6%) en het Brussels Gewest (48,3%). Samen met Griekenland, Italië en Malta behoren zij tot de landen waar minder dan de helft van de vrouwen aan het werk is.

Aan de top van het klassement staan opnieuw de noordelijke landen Denemarken, Zweden, Finland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Opvallend is ook de goede score van de Baltische staten Estland, Letland en Litouwen.

Tussen 2000 en 2007 groeide de werkzaamheidsgraad bij vrouwen in Vlaanderen gemiddeld met +0,8 procentpunten, waarmee we net iets beter scoren dan het gemiddelde in Europa (+0,7 ppn). Van de landen met een met Vlaanderen vergelijkbare werkzaamheidsgraad in 2007 doen enkel Cyprus, Ierland en Bulgarije het beter dan Vlaanderen. België als geheel blijft onder het Europees gemiddelde (+0,6 ppn) als gevolg van de beperkte vooruitgang in het Waals Gewest (+0,5 ppn) en vooral het Brussels Gewest (status quo). Van de landen met een lagere werkzaamheidsgraad dan België kennen vooral Spanje, Italië en Griekenland een sterke gemiddelde jaarlijkse groei. Roemenië kent een negatieve groei.

Aan de top zien we dat Estland en Letland de sterkste groei kennen, gevolgd door Nederland en Duitsland. De twee toppers – Denemarken en Zweden – tekenen een beperkte groei op, wat niet verbaast gezien ze in 2000 al een hoge werkzaamheidsgraad lieten optekenen.

50% werkenden in de oudere bevolking

Eerder zagen we dat de Vlaamse werkzaamheidsgraad van de 55- tot 64-jarigen erg laag ligt. Met 34,2% scoren we beduidend minder goed dan gemiddeld in de EU (44,7%). Er zijn slechts zes landen die een lagere arbeidsdeelname bij de ouderen kennen dan Vlaanderen en België, met als rode lantaarns Malta en Polen (figuur 4). De werkzaamheid bij 55-plussers is de enige indicator waarop Brussel (38,3%) het beter doet dan Vlaanderen.

Twaalf landen halen reeds in 2007 de Europese doelstelling die oplegt dat 50% van de 55-plussers aan het werk moet zijn in 2010. Los aan kop staat Zweden met maar liefst 70% werkenden. Ook de andere noordelijke landen laten hoge scores noteren. Hetzelfde geldt voor de Baltische staten.

Gemiddeld in Europa nam de werkzaamheidsgraad van 55-plussers jaarlijks toe met +1,1 procentpunt. Vlaanderen (+1,3 ppn) en ook België als geheel (+1,2 ppn) doen het een beetje beter. Kijken we naar de landen met een min of meer vergelijkbare werkzaamheidsgraad, dan zien we ook hier dat een aantal een snellere groei rapporteren. Vooral Bulgarije, Slovaakije, Slovenië en Hongarije boeken jaarlijks een grote vooruitgang. Roemenië (negatieve groei), Griekenland, Italië en Luxemburg gaan er in vergelijking met Vlaanderen minder snel op vooruit. Oostenrijk en Frankrijk tekenen gelijkaardige scores op. Van de landen met een hogere werkzaamheid springen wederom de Baltische staten in het oog, vooral Letland (+3,2 ppn) en Estland (+2,4 ppn). Ook in onze buurlanden Duitsland (+2,0 ppn) en Nederland (+1,9 ppn) is de werkzaamheid bij 55-plussers jaarlijks gemiddeld sterker gegroeid dan in Vlaanderen.

Conclusie

In een land dat op het vlak van arbeidsmarktprestaties verschillende 'snelheden' kent, is de verleiding erg groot om voortdurend met interne benchmarks te werken. Vlaanderen weerstaat inderdaad soms moeilijk aan de verleiding om zich als 'sterk' te profileren door vooral het contrast met Brussel en Wallonië op te zoeken. Toegegeven, de afstand tussen Vlaanderen en Wallonië is op de meeste parameters

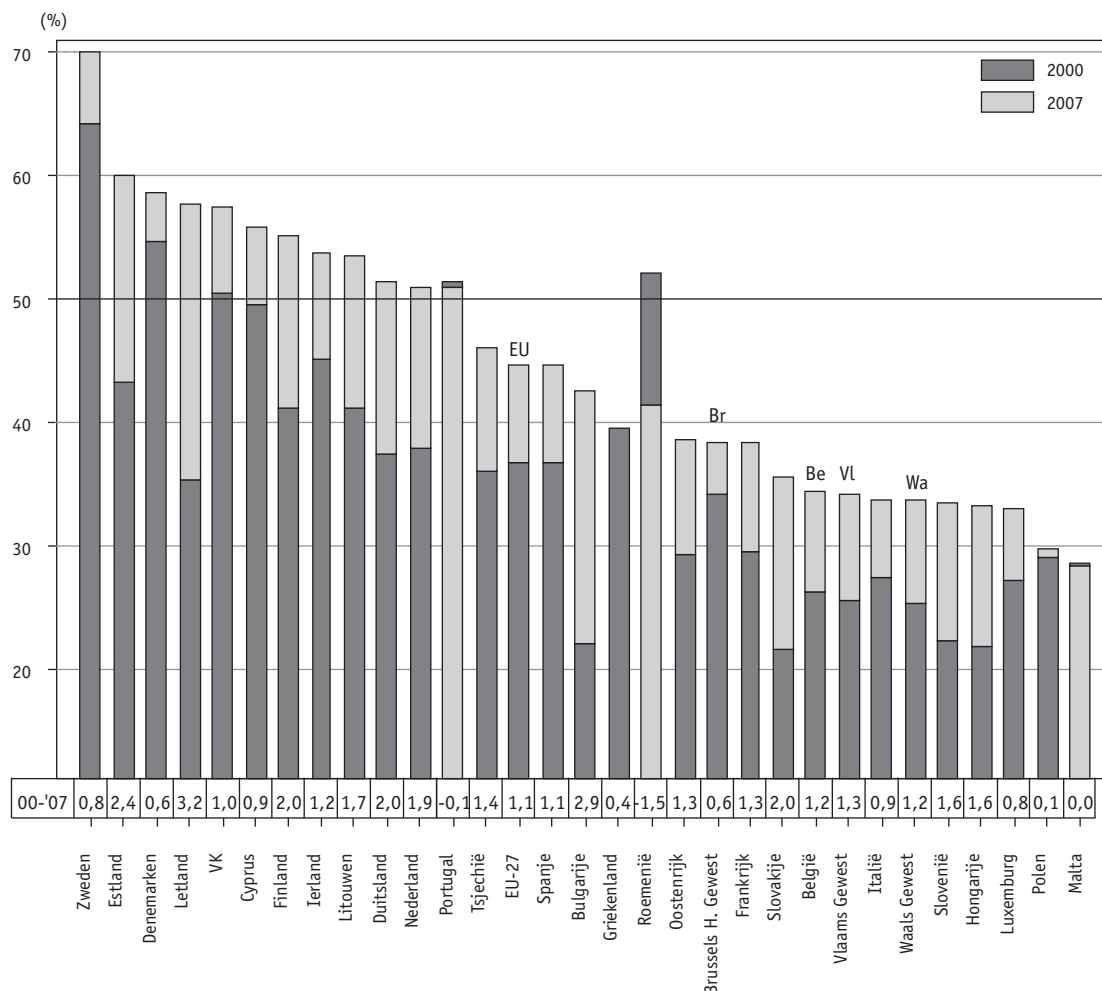
zorgwekkend groot. Dat wordt misschien nog het duidelijkst in de vergelijking van de voltijds equivalente werkzaamheid: 62,4% tegenover 51,8%. Het kan tellen.

Maar goed, we zouden het hebben over 'Vlaanderen in Europa'. Kijken we over de landsgrenzen, dan is enige Vlaamse bescheidenheid op zijn plaats. Dat zo sterke Vlaams Gewest zit voor de meeste parameters immers goed verborgen in de buik van het Europese peloton. Dat geldt met name voor de algemene werkzaamheidsgraad en de gerealiseerde groei in die werkzaamheid. Op deze belangrijke pa-

rameters hebben we de grootste moeite om in het kielzog van de Noord-Europese lidstaten te blijven. We weten al veel langer dan vandaag dat deze achterstand vooral toegeschreven moet worden aan de blijvend lage werkzaamheid bij 55-plussers. De in het Vlaams Gewest gerealiseerde vooruitgang mag – net zoals in de meeste omliggende landen – zeker gezien worden. Maar ook de voor 2007 opgemeten 'tussenstand' van 34,2% komt zelfs niet in de buurt van het Europese gemiddelde, laat staan van de 50%-norm. Het valt bovendien nog te bezien of de gerealiseerde groei tijdens de afgelopen jaren ook de volgende jaren aangehouden zal worden. Het

Figuur 4.

Werkzaamheidsgraad van de bevolking van 55 tot 64 jaar (Europese Unie; 2000 en 2007)

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

ventiel van de vervroegde uittrede zou immers wel eens opnieuw kunnen worden opgezet nu we geconfronteerd worden met de gevaarlijke mix van een neerwaartse conjuncturombuiging en een verkrampde kredietmarkt.

Overigens is ook Europa nog lang niet klaar met de Lissabondoelstellingen. De Europese werkzaamheidsgraad is nog maar net de grens van 65% voorbij en dus nog ver verwijderd van de initiële 70%-norm. Nu we zo dicht bij de eindstreep komen, moeten we ons ook ernstige vragen stellen bij de haalbaarheid van de 50%-norm voor werkzaamheid van 55-plussers. De kloof tussen droom (50%) en daad (44,7%) is ook op Europees niveau diep, en in de resterende tijdspanne vermoedelijk niet te overbruggen. Enkel voor de werkzaamheid van vrouwen benadert de feitelijke prestatie (58,3%) de vooropgestelde standaard (60%).

In de prognoses van Tielens et al. (2008) werd verduidelijkt dat de groei van de werkzaamheidsgraad ten gevolge van de vergrijzing vanaf 2015 dreigt stil te vallen en Vlaanderen de beoogde werkzaamheidsgraad van 70% ook in het volgende decennium niet zal halen. Blijft de vraag wat de toekomst voor 'Europe at large' zal brengen. Ongetwijfeld nieuwe doelstellingen. Hopelijk ook nieuwe beleidsimpulsen en duurzame vooruitgang.

Maarten Tielens
Luc Sels
Steunpunt WSE

Noten

1. In deze paragraaf plaatsen we de Belgische gewesten tegenover de 27 landen van de Europese Unie. Deze vergelijking is niet geheel correct, gezien regio's worden vergeleken met landen. In de andere landen zijn ook regio's die op bepaalde indicatoren nog beter of nog slechter scoren dan de Belgische gewesten. Desalniettemin geeft deze vergelijking een goed beeld van waar de arbeidsmarkten in België en haar gewesten staan in Europa. Voor een analyse van de arbeidsmarkt in de Europese regio's verwijzen we naar Stevens et al., 2007.

2. Voor een uitgebreide analyse van de actuele trends op de Vlaamse arbeidsmarkt verwijzen we naar het Trendrapport 2008 (Tielens et al., 2008), integraal opgenomen in dit Over.Werknummer.
3. Om de werkzaamheidsgraad in VTE Europees te vergelijken wordt gebruik gemaakt van eenzelfde voltijdse equivalent (maatman) voor alle landen. Op die manier wordt het arbeidsvolume voor alle landen op gelijke manier gestandaardiseerd zodat vergelijken mogelijk wordt. Wij gebruiken in onze analyse als maatman het gewoonlijk aantal uren gewerkt door een voltijds werkende persoon in België (41,1u in 2007). Deze methode wijkt af van de methode die Eurostat gebruikt. Eurostat gebruikt voor ieder land een verschillende maatman, met name het aantal uren gewerkt door een voltijds werkende van het betreffende land. Door het gebruik van de maatman van België voor alle landen, kan het voorkomen dat in sommige landen de werkzaamheidsgraad in VTE hoger ligt dan de werkzaamheidsgraad in personen, met name in Letland, Tsjechië, Griekenland en Polen. Voor meer (methodologische) achtergrond verwijzen we naar Tielens & Herremans, 2007.
4. De gemiddelde voltijdse werkweek ligt hoger dan de wettelijk vooropgestelde arbeidsduur (38 uur per week). Dit komt omdat in deze cijfers niet alleen loontrekkenden, maar ook zelfstandigen zijn opgenomen die doorgaans een langere werkweek dan loontrekkenden hebben. Het gaat dus om alle werkenden, niet enkel de loontrekkenden. Bovendien geeft het cijfer de gewoonlijk gewerkte uren weer, dus niet het contractueel vastgelegd aantal uren. Indien er meer uren worden gepresteerd dan contractueel vastgelegd (overuren) worden deze uren ook meegeteld.

Bibliografie

- Stevens, E., De Winne, S. & Sels, L. 2007. *Europa regionaal. Arbeidsmarktprestaties in een comparatief perspectief*. WSE Report 8-2007. Leuven: Steunpunt WSE.
- Tielens, M. & Herremans, W. 2007. *Over arbeidsvolume en arbeidsduur in Vlaanderen en Europa*. WSE Report 10-2007. Leuven: Steunpunt WSE.
- Tielens, M., Jacobs, M. & Herremans, W. 2008. *Trendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2008. Het jaar van de ommezwaai?* WSE Report 2008. Leuven/Brussel: Steunpunt WSE en Departement WSE.